

ТЕМА 1.

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ.

Мета: ознайомлення із сутністю інвестицій, їх роллю в економічному розвитку, видами інвестицій та механізмами інвестиційного процесу, а також формування уявлення про учасників інвестиційної діяльності та методи оцінки ефективності інвестицій.

Основні поняття: інвестиції, інвестиційний процес, види інвестицій, інфраструктурні інвестиції, інноваційні інвестиції, людський капітал, міжнародні інвестиції, ефективність інвестицій, інвестиційні ризики, державні стимули, інвестиційна привабливість, соціально-економічні ефекти, глобальні ринки.

План

1. Поняття інвестицій та їх роль в економіці.
2. Основні види інвестицій.
3. Інвестиційний процес та його етапи.
4. Учасники інвестиційної діяльності.
5. Інвестиції як чинник економічного зростання.

1. Поняття інвестицій та їх роль в економіці

Інвестиції є однією з фундаментальних економічних категорій, що відіграють ключову роль у функціонуванні та розвитку національної і світової економіки. У найзагальнішому розумінні **інвестиції** — це вкладення капіталу (грошових, матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних ресурсів) у різні об'єкти господарської діяльності з метою отримання доходу, прибутку або досягнення соціального, економічного чи іншого корисного ефекту в майбутньому.

У сучасній економічній теорії інвестиції розглядаються не лише як фінансові вкладення, а як **процес перетворення заощаджень у фактори економічного зростання**, що забезпечують відтворення, модернізацію та структурну трансформацію економіки.

Згідно з чинним законодавством України, інвестиції - це **всі види майнових та інтелектуальних цінностей**, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток або досягається соціальний ефект. Таким чином, інвестиції мають багатовимірний характер і охоплюють не лише економічний, а й соціальний, інноваційний та інституційний аспекти.

Як економічна категорія інвестиції характеризуються низкою ключових ознак:

1. **Цільовий характер вкладень** – інвестування здійснюється з конкретною метою, найчастіше з орієнтацією на майбутній результат.
2. **Часовий лаг між вкладенням і результатом** – інвестиції передбачають відкладений ефект, що відрізняє їх від поточного споживання.

3. **Ризиковий характер** – будь-які інвестиції пов'язані з невизначеністю та можливістю недоотримання очікуваного результату.

4. **Альтернативність вибору** – інвестор завжди має можливість обирати між різними об'єктами та напрямками інвестування.

5. **Відтворювальна функція** – інвестиції забезпечують оновлення та розширення виробничого потенціалу.

У макроекономічному контексті інвестиції є складовою сукупного попиту і безпосередньо впливають на рівень національного доходу, зайнятість населення та темпи економічного зростання. У мікроекономічному вимірі вони визначають фінансову стійкість підприємств, їх конкурентоспроможність і здатність до інноваційного розвитку.

Роль інвестицій в економіці є багатогранною та визначальною. Насамперед інвестиції виступають **основним джерелом економічного зростання**, оскільки саме через інвестиційну діяльність відбувається накопичення капіталу, впровадження нових технологій і підвищення продуктивності праці.

До ключових напрямів впливу інвестицій на економіку належать:

- **розширене відтворення** основних засобів та виробничих потужностей;

- **модернізація економіки** та структурна перебудова галузей;

- **стимулювання інноваційної діяльності** та розвитку наукоємних виробництв;

- **зростання зайнятості населення** і підвищення рівня доходів;

- **підвищення конкурентоспроможності країни** на світових ринках.

У країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, інвестиції відіграють особливо важливу роль, оскільки саме вони є ключовим інструментом подолання технологічної відсталості, відновлення зруйнованої інфраструктури та інтеграції у світову економіку.

В умовах глобалізації інвестиції набувають міжнародного характеру, а рух капіталу стає більш мобільним і масштабним. Глобальні фінансові ринки, транснаціональні корпорації та міжнародні інституції формують нову архітектуру інвестиційних процесів.

Глобалізація зумовлює:

- посилення конкуренції за інвестиційні ресурси;

- зростання ролі прямих іноземних інвестицій;

- підвищення значення інституційного середовища та інвестиційного клімату;

- зростання впливу глобальних ризиків на національні інвестиційні процеси.

Для національних економік це означає необхідність формування ефективної інвестиційної політики, спрямованої на залучення капіталу, захист прав інвесторів та забезпечення сталого розвитку.

Окрім економічної функції, інвестиції виконують важливу **соціальну роль**. Вони сприяють розвитку освіти, охорони здоров'я, науки, екологічних проєктів, інфраструктури та людського капіталу. У сучасних умовах все

більшого значення набувають **соціально відповідальні та «зелені» інвестиції**, орієнтовані на сталий розвиток і довгострокові суспільні вигоди.

Таким чином, інвестиції є не лише джерелом прибутку, а й потужним інструментом реалізації державної соціально-економічної політики, досягнення цілей сталого розвитку та підвищення якості життя населення.

Інвестиції є базовою категорією сучасної економіки, що поєднує фінансові, виробничі, інноваційні та соціальні аспекти розвитку. Вони забезпечують безперервність економічного відтворення, формують матеріальну основу зростання та виступають ключовим чинником інтеграції національних економік у глобальний економічний простір. Розуміння сутності інвестицій та їх ролі в економіці є необхідною передумовою ефективного управління інвестиційними процесами в умовах глобалізації.

2. Основні види інвестицій

Інвестиції є важливим механізмом економічного розвитку, оскільки вони сприяють формуванню основних фондів, оновленню технологій, розширенню виробництва та підвищенню конкурентоспроможності підприємств. У сучасній економіці інвестиції класифікують за різними ознаками, що дозволяє більш чітко визначити їхні функції, цілі та очікувану віддачу. Основні види інвестицій можна поділити за об'єктом вкладення, формою та терміном інвестування.

За об'єктом вкладення

Інвестиції за об'єктом вкладення поділяються на **реальні (капітальні)** та **фінансові**.

Реальні інвестиції передбачають вкладення коштів у матеріальні активи, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі. До них належать:

- **будівництво і модернізація виробничих потужностей** – спорудження нових заводів, фабрик, офісних будівель, складів тощо;
- **придбання обладнання та машин** – модернізація технічної бази підприємства, впровадження нових технологій;
- **нерухомість та земля** – придбання або розвиток земельних ділянок, будівель та інших об'єктів нерухомості, що мають економічну цінність.

Реальні інвестиції є основою довгострокового економічного зростання, оскільки вони формують виробничий потенціал підприємств і держави загалом.

Фінансові інвестиції пов'язані з придбанням фінансових активів, які не беруть безпосередньої участі у виробництві, але забезпечують доходність у вигляді дивідендів, процентів або курсової різниці. До них належать:

- **Акції** – доля власності в компанії, що дає право на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів;
- **Облігації** – боргові цінні папери, які передбачають регулярну виплату процентів та повернення номінальної вартості у визначений строк;

- **Інвестиційні сертифікати та пайові фонди** – вкладення в інвестиційні фонди, які управляють портфелем активів для отримання прибутку;

- **Депозитні вкладення та інші фінансові інструменти** – банківські депозити, державні казначейські зобов'язання та інші види короткострокових і довгострокових фінансових інвестицій.

За строком інвестування.

Інвестиції також класифікують за тривалістю утримання активів:

- **Короткострокові інвестиції** – розраховані на термін до одного року. Вони зазвичай використовуються для отримання швидкого доходу та підтримки ліквідності підприємства;

- **Середньострокові інвестиції** – термін від одного до трьох років. Такі інвестиції можуть включати придбання обладнання, програмного забезпечення або часткове фінансування нових проектів;

- **Довгострокові інвестиції** – строк понад три роки. Ці інвестиції орієнтовані на стратегічний розвиток підприємства, створення виробничих потужностей та забезпечення стійкого зростання.

За формою участі інвестора.

Інвестиції можуть здійснюватися у формі **прямих** або **портфельних**:

- **Прямі інвестиції** передбачають безпосереднє вкладення коштів у створення або розширення виробництва та отримання значного впливу на управління підприємством. Приклади включають будівництво нових заводів, придбання контрольного пакету акцій або інвестування у спільні підприємства.

- **Портфельні інвестиції** характеризуються придбанням цінних паперів без участі в управлінні компанією. Основна мета – отримання фінансового доходу, при цьому ризики розподіляються серед великої кількості активів.

За рівнем ризику.

Інвестиції також розрізняють за рівнем очікуваного ризику:

- **Консервативні інвестиції** – мінімальний ризик, стабільний, але відносно низький дохід. Приклади: державні облігації, депозитні сертифікати;

- **Помірні інвестиції** – середній ризик та помірний прибуток, включають інвестування в акції великих компаній із стабільною репутацією;

- **Ризикові інвестиції** – високий ризик і потенційно високий прибуток, включають стартапи, венчурні проекти, інвестиції у нерухомість у перспективних регіонах або високотехнологічні підприємства.

За економічним ефектом.

За ефектом інвестиції поділяються на:

- **Виробничі** – спрямовані на збільшення обсягів виробництва товарів та послуг;

- **Нерозподільні (соціальні)** – інвестування у сферу освіти, охорону здоров'я, культурні проекти та інфраструктурні об'єкти;

– **Спекулятивні** – спрямовані на отримання швидкого прибутку від коливань цін на ринку без безпосередньої участі у виробництві.

Система класифікації інвестицій дозволяє підприємствам і державі ефективно планувати вкладення, оцінювати ризики, очікуваний прибуток та стратегічний вплив на розвиток економіки. Розуміння видів інвестицій є базовим для ефективного управління інвестиційними процесами в умовах глобалізації, коли конкуренція за ресурси та фінансові інструменти стає все більш жорсткою.

3. Інвестиційний процес та його етапи

Інвестиційний процес є системою послідовних дій, спрямованих на ефективне вкладення капіталу з метою отримання економічної вигоди та забезпечення стратегічного розвитку підприємства, галузі або держави. Він охоплює весь цикл від ідеї інвестування до реалізації проекту та отримання доходу. Управління інвестиційним процесом є ключовим елементом сучасного економічного розвитку, особливо в умовах глобалізації, коли конкуренція за фінансові ресурси та технології стає все більш інтенсивною.

Основні етапи інвестиційного процесу

Інвестиційний процес зазвичай складається з декількох взаємопов'язаних етапів, кожен з яких має своє значення та специфіку управління.

1. Ініціація інвестиційного проекту. На цьому етапі відбувається виявлення інвестиційної ідеї та визначення цілей проекту. Основні завдання:

- формування концепції проекту;
- оцінка ринкових потреб та перспектив;
- визначення очікуваного економічного ефекту;
- попередня оцінка ризиків та ресурсних вимог.

Результатом цього етапу є концептуальна пропозиція або техніко-економічне обґрунтування проекту, яке може стати основою для прийняття рішення про інвестування.

2. Планування інвестицій. Планування передбачає деталізацію проекту та розробку фінансової та організаційної стратегії. На цьому етапі визначаються:

- обсяг необхідних інвестицій;
- джерела фінансування (власні кошти, кредити, інвестиційні фонди);
- терміни реалізації проекту;
- очікувані доходи та витрати;
- система контролю та оцінки ефективності.

Цей етап є критично важливим для мінімізації ризиків і забезпечення прогнозованого результату.

3. Реалізація інвестиційного проекту. На цьому етапі здійснюються фактичні вкладення капіталу у вибрані об'єкти. Основні дії включають:

- придбання обладнання та матеріалів;
- будівництво та модернізацію об'єктів;

- залучення персоналу та управління проектними командами;
- контроль за витратами та строками виконання.

Ефективне управління на цьому етапі забезпечує дотримання бюджету та досягнення встановлених цілей.

4. Контроль та оцінка ефективності. Контрольний етап включає аналіз фактичних результатів порівняно з плановими показниками. Основні завдання:

- моніторинг фінансових витрат та доходів;
- оцінка продуктивності та рентабельності проекту;
- виявлення відхилень та корекція планів;
- аналіз досягнення стратегічних цілей.

Цей етап дозволяє приймати управлінські рішення щодо продовження, модифікації або завершення інвестиційного проекту.

5. Завершення та отримання економічного ефекту. На фінальному етапі інвестиційного процесу відбувається реалізація отриманого доходу та підведення підсумків проекту. До завдань належать:

- оцінка чистого прибутку та окупності вкладень;
- аналіз впливу на розвиток підприємства та економіку в цілому;
- формування рекомендацій для майбутніх інвестиційних проектів.

Цей етап є вирішальним для визначення успішності інвестиційної діяльності та забезпечення стійкого економічного зростання.

Особливості інвестиційного процесу в умовах глобалізації

У сучасних умовах глобалізації інвестиційний процес ускладнюється через:

- високий рівень конкуренції на міжнародних ринках капіталу;
- швидкі технологічні зміни та необхідність постійної модернізації виробництва;
- політичні та економічні ризики в різних країнах;
- необхідність врахування міжнародних стандартів та фінансової звітності.

У зв'язку з цим підприємства та держави все частіше використовують комплексні інструменти управління інвестиційним процесом, включаючи ризик-менеджмент, портфельне інвестування та стратегічне планування.

Таким чином, інвестиційний процес є динамічним, багаторівневим і критично важливим елементом економічної системи. Його ефективне управління визначає конкурентоспроможність підприємств та національних економік у глобальному середовищі.

4. Учасники інвестиційної діяльності

Інвестиційна діяльність здійснюється за участю різних економічних суб'єктів, кожен із яких виконує певну роль у процесі вкладення та розподілу капіталу. Учасники інвестиційної діяльності забезпечують ефективність інвестиційного процесу, сприяють залученню фінансових ресурсів та реалізації стратегічних проектів. У сучасній економіці роль цих учасників

особливо зростає через глобалізацію, розвиток фінансових ринків та посилення конкуренції.

Інвестори

Інвестори є ключовими учасниками інвестиційного процесу, оскільки вони надають капітал для реалізації проектів. За своєю природою та цілями інвестори поділяються на:

– **Прямі інвестори** – фізичні чи юридичні особи, які вкладають капітал безпосередньо у виробництво або підприємство. Їхніми цілями є отримання прибутку, контроль над управлінням та стратегічний розвиток проекту. Приклади: приватні підприємці, компанії, державні органи, венчурні фонди.

– **Портфельні інвестори** – особи або організації, які вкладають кошти у фінансові активи, такі як акції, облігації або паї інвестиційних фондів, без участі в управлінні підприємством. Їхня мета – отримання фінансового доходу, зменшення ризиків через диверсифікацію.

Інвестори можуть бути національними або міжнародними, що особливо актуально для глобальних ринків, де потік капіталу відбувається між країнами та регіонами.

Підприємства та організації

Підприємства виступають як **об'єкти інвестування** та **партнери інвесторів**. Вони реалізують інвестиційні проекти, виробляють товари та послуги, а також забезпечують повернення вкладеного капіталу. Основні типи підприємств:

- промислові та виробничі компанії;
- фінансові установи та банки;
- інноваційні та високотехнологічні стартапи;
- державні та комунальні підприємства, що реалізують соціально-економічні проекти.

Підприємства грають роль посередника між капіталом і кінцевим економічним ефектом, забезпечуючи використання інвестицій у виробництво та інфраструктуру.

Фінансові посередники

Фінансові посередники виконують важливу функцію каналізації інвестиційних ресурсів від інвесторів до підприємств. До них належать:

- **Банки** – надають кредити та депозитні сервіси;
- **Інвестиційні фонди** – акумулюють кошти багатьох інвесторів та управляють портфелем активів;
- **Страхові компанії** – інвестують частину страхових резервів у фінансові та реальні активи;
- **Біржі та брокерські компанії** – забезпечують купівлю-продаж цінних паперів і ліквідність фінансового ринку.

Роль фінансових посередників полягає у зниженні ризиків, оптимізації доходності та підвищенні ефективності використання інвестиційних ресурсів.

Держава та державні органи

Держава виступає одночасно як інвестор, регулятор і координатор інвестиційного процесу. Основні функції держави:

- створення сприятливого інвестиційного клімату через законодавче та податкове регулювання;
- прями інвестиції в інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та стратегічні галузі;
- гарантування захисту прав інвесторів та забезпечення стабільності фінансової системи;
- підтримка експорту та залучення іноземних інвестицій.

Державна участь у інвестиціях особливо важлива для великих соціальних та інфраструктурних проєктів, які не завжди приносять швидкий прибуток, але забезпечують довгострокове економічне зростання.

Міжнародні організації та інституції

На глобальному рівні важливу роль відіграють міжнародні фінансові організації, що сприяють розвитку інвестицій:

- **Світовий банк і Міжнародний валютний фонд** – надають кредити та гарантії для розвитку інфраструктури і економік країн;
- **Європейський інвестиційний банк та регіональні банки розвитку** – підтримують проєкти у сфері енергетики, транспорту та інновацій;
- **Міжнародні венчурні та інвестиційні фонди** – спрямовують капітал у перспективні стартапи та технологічні проєкти.

Ці організації забезпечують доступ до фінансових ресурсів, знань та глобальних ринків, що особливо важливо для країн із обмеженими внутрішніми ресурсами.